

YANGI O‘ZBEKISTONDA KITOB MUTOLAASI MADANIYATI: MA’NAVIY YUKSALISH YO‘LI

Husainova Nargiza Muminovna

Samarqand viloyati, Samarqand shahri, 44-maktab Kutubxona mudirasi

nargizahusayinova@gmail.com

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.21934117>

Annotatsiya. Maqolada Islom Karimovning “Yuksak ma’naviyat – yengilmas kuch” asari asosida Yangi O‘zbekistonda kitob mutolaasi madaniyatini yuksaltirish masalalari tahlil qilinadi. Xalqimizning boy yozma merosi, zamonaviy axborot davrida yuzaki bilim iste’mol qilish tendentsiyasining xavfi va yosh avlodda mutolaaga bo‘lgan ehtiyojni shakllantirish yo‘llari yoritiladi.

Kalit so‘zlar: ma’naviyat, kitob mutolaasi, kitobxonlik madaniyati, ma’naviy meros, ommaviy madaniyat, Yangi O‘zbekiston.

Аннотация. В статье на основе произведения Ислама Каримова «Высокая духовность – непобедимая сила» анализируются вопросы повышения культуры чтения книг в Новом Узбекистане. Освещается богатое письменное наследие народа, опасность поверхностного потребления информации в современную эпоху и пути формирования у молодого поколения потребности в чтении.

Ключевые слова: духовность, чтение книг, культура книжечтения, духовное наследие, массовая культура, Новый Узбекистан.

Abstract. Based on Islam Karimov’s work “High Spirituality – an Invincible Force,” the article analyzes issues of enhancing the culture of reading in New Uzbekistan. It highlights the nation’s rich written heritage, the risk of superficial information consumption in the digital age, and ways of cultivating a genuine love of reading among the younger generation.

Keywords: spirituality, reading culture, book culture, spiritual heritage, mass culture, New Uzbekistan.

Har qanday millatning kelajagi, avvalo, uning ma’naviy salohiyati bilan belgilanadi. Islom Karimovning “Yuksak ma’naviyat – yengilmas kuch” asarida ta’kidlanganidek, ma’naviyat inson va jamiyat hayotida hech qachon o‘z ahamiyatini yo‘qotmaydigan ulkan boylikdir [2. 2008:B.3]. Ana shu boylikni asrab-avaylash va yanada yuksaltirishning eng ishonchli vositalaridan biri – bu kitobxonlik, ya’ni mutolaa madaniyatidir.

Ajdodlarimiz meros qoldirgan bitiklar. O‘zbek xalqi jahon sivilizatsiyasiga ulkan ilmiy-ma’naviy meros qoldirgan xalqdir. Kutubxonalarimiz xazinasida saqlanayotgan ming-minglab qo‘lyozmalar – tarix, adabiyot, san’at, siyosat, falsafa, tibbiyot, matematika, astronomiya va boshqa sohalarga oid noyob asarlar – xalqimizning buyuk ma’naviy boyligidir [2. 2008:B.19]. Imom Buxoriyning hadislar to‘plami asrlar davomida millionlab insonlar qalbiga ma’naviy nur bag‘ishlab kelmoqda [2. 2008:B.24]. Ahmad Farg‘oniyning “Astronomiya asoslari haqida kitob” nomli asari XII asrdayoq lotin va ibroniy tillariga tarjima qilingani bu merosning jahon ahamiyatga ega ekanini ko‘rsatadi [2. 2008:B.26]. Muallif shaxsiy tajribasidan misol keltirib, “Temur tuzuklari” kabi asarlarga qayta-qayta murojaat qilish inson uchun ruhiy kuch-quvvat manbai bo‘lishini yozadi [2. 2008:B.28]. Bu – kitobning shunchaki bilim manbai emas, balki inson ma’naviyatini shakllantiruvchi, unga yo‘l-yo‘riq ko‘rsatuvchi hamroh ekanini anglatadi.

Bugungi kunning xavf-xatarlari

Ayni paytda mafkuraviy bo‘shliqdan foydalanib kirib kelishi mumkin bo‘lgan “ommaviy madaniyat” – axloqiy va ma’naviy tubanlik illatlarini o‘z ichiga olgan yengil-yelpi oqim – ayniqsa yoshlar ongi va qalbiga salbiy ta’sir ko‘rsatishi mumkinligi asarda alohida ta’kidlanadi [2. 2008:B.73]. Zamonaviy elektron axborot vositalari, xususan, televidenie, radio va internet insonga bir vaqtning o‘zida ham axborot, ham ma’naviy-ma’rifiy minbar vazifasini bajarayotgani bois, ularning xalqning madaniy saviyasini yuksaltirishga xizmat qilishi zarurligi qayd etiladi [2. 2008:B.83]. Shu bilan birga, matbuot va so‘z erkinligi tamoyillarini amalda ta’minlash, jamiyatda tanqid ruhini kuchaytirish eng muhim maqsadlardan biri sifatida belgilanadi [2. 2008:B.84].

Mutolaa madaniyatini shakllantirishda milliy pedagogik meros

Kitobxonlikni yuksaltirish masalasi bugungi kun mahsuli emas – u xalqimizning azaliy ma’rifiy an’analaridan boshlanadi. XX asr boshlarida yashab ijod etgan ma’rifatparvar Abdulla Avloniy yoshlarni bekorchi va mazmunsiz suhbatlar bilan umr o‘tkazmasdan, turli kitob, gazeta va jurnallarni o‘qib fikrni

charxlashga, zehnni kuchaytirishga chaqirgan edi [1. 1992:B.31]. Bu fikr bugungi kunda ham o‘z ahamiyatini yo‘qotgani yo‘q: bola va o‘smirlarda kitobga bo‘lgan ehtiyoj aynan oilada, erta yoshdanoq shakllantirilishi kerak. Adabiyotshunos olim Safo Matjon kitobxonlikni ijodiy mehnat sifatida ta’riflab, uning shakli va darajasi tanlangan asarning turiga, kitobxonning tayyorgarligiga qarab o‘zgarib borishini ta’kidlaydi [3. 1993:B.26]. Demak, mutolaa – passiv jarayon emas, balki inson tomonidan ongli ravishda amalga oshiriladigan intellektual mehnat turidir.

Yangi O‘zbekistonda mutolaa madaniyatini tiklash

So‘nggi yillarda mamlakatimizda kitobxonlikni rivojlantirish davlat siyosati darajasiga ko‘tarilgani bejiz emas – bu, aslida, yuqorida ta’kidlangan ma’naviy xavfsizlik g‘oyasining amaliy davomidir. Mustaqillik yillarida adabiyotni rivojlantirish, ijodkorlarning ezgu mehnatini qadrlash bo‘yicha amalga oshirilayotgan ishlar o‘z hosilini berayotgani, badiiy adabiyot mavzular ko‘lami va janrlar nuqtai nazaridan rang-barang bo‘lib borayotgani kitobxon xalqni albatta quvontiradi [2. 2008:B.85]. Kutubxonalar tarmog‘ini yangilash, elektron kutubxonalarni yo‘lga qo‘yish, ta’lim muassasalarida mutolaa madaniyatini singdirish – bularning barchasi xalqni, ayniqsa yosh avlodni, qayta kitobga qaytarishga qaratilgan sistemali harakatlardir. Bunda oilaviy kutubxona tashkil etish, farzandlarni yoshiga mos adabiyot bilan tanishtirib borish, ular bilan o‘qilgan asar yuzasidan fikr almashish kabi oddiy, ammo samarali usullar alohida ahamiyat kasb etadi [3. 1993:B.25]. Biroq bu jarayonning muvaffaqiyati faqat tashkiliy tadbirlarga bog‘liq emas: ma’naviy tarbiya – oila, ta’lim tizimi, ommaviy axborot vositalari va jamoatchilikning hamjihatligini talab qiladigan uzluksiz jarayondir.

Xulosa. Yangi O‘zbekistonda kitob mutolaasi madaniyatini yuksaltirish – nafaqat savodxonlik yoki ma’lumotdorlik masalasi, balki millatning ma’naviy immunitetini mustahkamlash vazifasidir. Ajdodlarimiz bizga qoldirgan ulkan yozma meros bugungi avlod uchun ibratdir. Zamonaviy axborot xurujlari kuchayib borayotgan bir davrda aynan kitob – inson qalbini yuzakilashtirmaydigan, aksincha, uni chuqur fikrlashga, mustaqil xulosalar chiqarishga o‘rgatadigan eng ishonchli vositaligicha qolmoqda. Shu boisdan oila, ta’lim tizimi va jamiyat bo‘lib, yosh avlodda mutolaaga muhabbatni tarbiyalash uchun mas’uliyatni his etishimiz lozim.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati

1. Avloniy A. Turkiy guliston yohud axloq. – Toshkent: “O‘qituvchi”, 1992. – 31 b.
2. Karimov I.A. Yuksak ma’naviyat – yengilmas kuch. – Toshkent: “Ma’naviyat”, 2008. – 176 b.
3. Matjon S. Kitob o‘qishni bilasizmi? – Toshkent: “O‘qituvchi”, 1993. – 128 b.